

Alföldy Jenő

Nagy László Bulgária-élménye¹

Ha meg kell neveznem irodalmunknak azt az emberét, aki a legtöbbet tette a bolgár költészet meghonosításáért, akkor a széles kínálatból Nagy Lászlót választom.

Nagy László a huszadik század közepének és második felének kiemelkedő költőegyénisége. Hangsúlyozom az egyéniség szót: az emberi személyiség autonómiáját százféleképpen kikezdő 20. században modern költőként is meg tudta őrizni a költői én, a lírai alany hitelességét. Igazmondói küldetését átmentette a régebbi időkből anélkül, hogy engedett volna korszerűségéből. A hagyomány és az újítás összeforrt alkotásaiban. A költészet újítója és forradalmára ő, látomásos képeinek szuggesztivitásával, valamint az időmértékes verselés és a magyar nyelv természetének megfelelő hangsúlyos ütem szimultán egyesítésével. Nem csupán a választékos szépséget vette át a hagyományból, hanem – a bartóki zenéhez hasonlóan – olyan ősi elemeket is fölfedezett a népköltészetben, amelyek – eltekintve néhány előfutárától és pályatársától² – előtte még nem szólaltak meg a hazai műköltészetben. E különleges képességét műfordítóként is a legmagasabb színvonalon hasznosította.

A Dunántúl vulkanikus kúpjaitól övezett területén fekvő kis falu, Iszkáz legszélsebb gazdaportáján született 1925-ben. Méltatói nemegyszer a működő, „lávázó” vulkánhoz hasonlították lírai kifejezőerejét. Ez költői temperamentumának köszönhető, s annak, hogy mélyen átélte a társadalmi közérzet és az erkölcsi alapok földrengésszerű változásait és tektonikus megrázkódtatásait. Megszenvedte a háború csapásait és a rátörő betegséget, de reményt keltett benne az újjáépítés lendülete s az, hogy a szegényparasztság tehetséges fiataljai előtt kinyíltak a felső iskolák kapui. A szülőföldi táj szépsége s a szerelem szivárványos színekkel gazdagította a festőnek is ígéretes költő verseit. Az ötvenes évek elején elharapódzó diktatúra miatti csalódás új próbákra, ellenállásra készítette. Az a közösség, amelybe született, s ahol a család életritmusával együtt lüktetett a természet rendjével, a zsarnokság idején veszítette el sziklaszilárd alapjait. Nagy László versei az érzelmek viharos változásaival követték ezt a folyamatot. Különleges természeti csapások képeivel fejezte ki lázadó lelke hűbörgését. A tizenkét napig tartó ötvenhatos forradalom elfojtása a hamu alól fel-felparázsló indulat jeleit hozta el költészetébe. Tiltakozása csak rejtjelesen juthatott el közönségéhez, de megnövelte szürrealisztikus képeinek áttételességét. Sokszor szembenézett a halállal, mely őt magát és szeretteit is megkörnyékezte, mestereit és pályatársait megriktította. Érzelmi gazdagsága a gigantikus ellentétek és a lepkefinom árnyalatok egységét valósította meg verseiben. Reményt és erkölcsi erőt adott a megtorlás és az erőltetett kollektívizálás kínjait hurcolóknak. Feladatot is hagyott utókorára: őrizzük meg emberi arcunkat, mentsük át a szépet és jót ama „túlso partra”, ahogy a *Ki viszi át a szerelmet* című híres dalában írta.³

*

1 Elhangzott Kecskeméten, a bolgár–magyar kulturális kapcsolatok ünnepén.

2 Előfutárai: Arany János szimultán ritmusú kései elbeszélő költészete, Ady ritmuskombinációi és párbeszédűs kurucos versei, a népköltészeti motívumokat bartóki módon kezelő József Attila. Kortársai: a minden ritmusbravúrra képes Weöres Sándor, az autentikus régi magyar népdalt saját poézisébe emelő Juhász Ferenc, Csanádi Imre és Kormos István.

3 *Ki viszi át a szerelmet*, 1957, in: Nagy László: *Versek és műfordítások 1–3.*, Magvető, 1. könyv 295. old.

A bolgár költészet közvetítőjeként hatalmas munkát végzett. Hadd beszéljenek először csak a számok. Szerzteágazó műfordítói életművéből kevés híjával négyszáz oldal jut a bolgár népköltészetre; hetvenöt oldal pedig a bolgár műköltészet gyöngyszemeire, Hriszto Botevtől Ekaterina Joszifováig.⁴ A folklórt bemutató fejezet utószavában megvallotta műfordítói elvét: „*A bolgár népköltészetet 1951-ben fedeztem fel magamnak, hosszabb szófiai tartózkodásom idején. Meghatott fürgesége, robusztussága, költői vakmerősége. (...) Munka közben szinte állandóan éreztem, hogy amit csinálók, az nem egyszerű műfordítás. A papírra vetett soroknak a magyar népköltéssel rokon hangon kell szólniuk.*” A népköltészet egyetemességét vallotta tehát. Más-más módon hangzanak a különböző népek dalai, de az emberség közös bennük. Verstolmácsolói művészetével kettős szolgálatot teljesített: minket, magyarokat megkínált a bolgár poézis szépségeivel, a bolgár lírát pedig megszólaltatta a magyar nyelvterületen. Arra tanít, hogy világirodalom-felfogásunk ne zárkózzon be a nagy népek műköltészeti panteonjába.

Két rövid népdalt mutatok be a költő tolmácsolásában. Olyanokat választottam, amelyek engem a legrégebb magyar népköltészeti hagyományainkra emlékeztetnek. A tavaszi megújulás képeibe foglalt vallomás monumentális távlatot ad a mindent betöltő szerelemnek:

*Erdők rügyesednek,
Halmok füvesednek,
Vizek megerednek,
Seregesen járnak
Virágért a lányok,
Lányok után járó
Fiuk fuvoláznak.*⁵

Vajon hány évszázada hagyományozódik nemzedékről nemzedékre ez a kis dal? Nagyvonalú természeti képeinek jócskán vannak magyar megfelelői.

A másik bolgár népdal is a magyar folklórból gyakori motívumokat mutat fel. Egyik legrégebbi, a *Csontkürttel kürtölnek* kezdetű mondókánk is a hajnalhasadásra utal metaforáival. A kivégzésére váró szegénylegény búcsúja szerelmesétől népeink sorsközösségére, észjárásunk rokonságára int – de *A halál jegyese* című Ady-vers szimbólumát is eszembe villantja.

*Kakas a hajnalt kiáltja,
Hajnalig várok hiába.
Hajnalig várok, mégse jön:
„Megbocsáss, első szerelmem,
Nekem már más a jegyese!
Ujabb jegyese bitófa,
Fehér zsinór a fátyola.
Fekete varjak vőfélyek,
Török zsandárok násznagyok!”⁶*

Jellegzetes Nagy László bolgárnépdal-fordításaiban a balladai szerkezet, a metaforikus képalkotás és a tragikum, amely az elnyomott nép életérzéséből fakad.

A műköltészet bolgár költőegyeniségei közül engem különösen megragadtak az Ady-kortárs, szimbolista forradalmár, a szerelemben szerelmes, tragikus halálú Peju Javorov művei Nagy László átültetésében, olyan fölséges darabokkal, mint az *Énekem éneke*, a *Kleopátra* vagy az *Igazság*. A világköltészet kincsestárába tartoznak érzésem szerint. Nem méltathatom a fordítás-kötetben szereplő költők mindegyikét, de föltűnik, milyen sok a bolgárok nagy múltú, és főként

4 Uo., 2. köt., 458–536. old.

5 *Erdők rügyesednek*, i. m., 3. könyv 12. old.

6 *Kakas a hajnalt kiáltja*, i. m., 3. könyv 20. old.

Botevvel megújuló lírájában a nemzeti sorsból fakadó bánat, számos költő korai, erőszakos halála. Az ismerős motívumok Petőfit, József Attilát, Radnótit idézik.

A fordítások mellett Nagy László saját verseiben is számos nyoma van majd' kétesztendő bulgáriai tanulmányútján szerzett élményeinek. Már a verscímek elárulják, honnét származik a költő ihlete. Nem csak az árulkodó nevű versekre gondolok, mint a *Bulgária*, a *Tengerről fúj a szél*, a *Levél a plovidivi vásárról* vagy a *Bolgár-tánc* – még számos művét idézhetném, amelynek bolgár vonatkozása nem vonható kétségbe. Ilyen a szerelmes versek közül a *D. asszonyinak, délre*, a *Dzsongolszka* vagy a Zsána Nikolova versmondóhoz írt vers, az *Egy varázslat emlékére*. Legszívesebben azt a monumentális poémáját említem, amelynek lenyűgöző képsorozata egy bolgár esküvői szertartás köré rendeződik, amelyben az ifjú párt bemutatják a tengernek (*Menyegző*). A féktelen orgiába torkolló lagzijelenet a népszokástól elidegenült emberiséglátomással terebélyesedik a műben, mint a régi lakodalmi zenét sok száz decibeles hangszórókkal őrzőgössé fölerősítő rockzene. Megmutatja, hogy a tenger végtelenével szembesített szerelem erejét nem törheti meg ostromával a modern társadalmi élet önkívülete s a menyegző szép szertartását modern eszközökkel kisajátító és pokolivá torzító manipulációja. A vers szatirikus részletei költőnk Botev-tolmácsolásaiból a vitriolos gúnnyal megírt *Szentgyörgy-nap*, *Hazaí* és *Kocsmában* című költeményét juttatja eszünkbe.

Nagy László tudásvágyból, a két nép rokonlelkűségéből, barátságából, és nem utolsósorban szerelemből, sokszor megtette az utat országaink között. Ott szerette meg a magasságot és a végtelen tengert, lelkületét a nagy távlatokhoz szoktatva. Megnyerő egyéniségével is híveket szerzett, hódított. Valóságos kultusza van Bulgáriában – Szmoljanban emlékház és szobor⁷ őrzi múlhatatlan jelenlétét. Műfordítóként 1970-ben Cirill és Metód-díjat kapott, 1976-ban pedig a legjobbknak járó kitüntetéssel, Botev-díjjal tüntették ki. S az ő műveit is jeles mesterek fordították és fordítják magyarról bolgárra.

Megtiszteltetésnek tartom, hogy szólhattam róla, olyan bolgár versértők utódainak is, akik közt Nagy László jól érezte magát és rengeteget tanult, nemcsak a bolgár kultúrából, hanem abból is, hogy általában miként lehet más népek, nemzetek lelkületét magyarul megidézni.

7 Nagy László szobrát 2014 októberében Szófiában is felállították.

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

N Y O M D A K E T K E C S K E M É T

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap